

13.3.2009

verkkoseloste (laitettu internettiin 30.4.2009)

Dnro 2108/4/07

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Harri Ojala

Vankila voi kieltää jengiliivien käytön vankilan tiloissa

1

KANTELU

Kantelija arvosteli 23.7.2007 päivätyssä kirjeessään Riihimäen vankilan johtajan kielteistä vastausta tiedusteluun asiassa, joka koski ns. jengiliivejä käyttävien tapaajien päästämistä vankilaan. Kantelija viittasi apulaisoikeusasiamies Ilkka Raution päätökseen 7.12.2004 dnro 437/4/03. Kirjoituksessa todettiin, että vaikka apulaisoikeusasiamies katsoi päätöksessään vankilan menetelleen harkintavaltansa puitteissa kieltäessään liivien käytön myös tapaajilta vankilan yleisissä tapaamistiloissa, hän piti mahdollisena, että asiaa voitaisiin arvioida toisin, jos tapaaminen oli järjestettävissä erillään muista.

Kirjoituksen mukaan kantelija tiedusteli johtajalta, voisivatko tapaajat pitää tunnusliivejä tapaamisessa vankilan osastolla, koska tapaaminen tapahtui osaston tiloissa eikä tapaamisessa ole muita läsnä. Tapaajat voisivat pitää tunnukset piilossa vankilan yleisissä tiloissa. Vankilan johtaja ilmoitti kuitenkin, että vankilaan ei päästetä jengiliivejä käyttäviä tapaajia.

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeet

Vankeuslain 13 luvun 1 §:n mukaan vangilla on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen vangin yhteyksien kannalta tai muusta erityisestä syystä. Vankia tapaamaan tulleen henkilön (tapaaja) tarkastamisesta säädetään 17 luvussa.

Varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeutta tavata muita kuin lähiomaisiaan tai muita läheisiään taikka [vankeuslain] 12 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiestä voidaan rajoittaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisessa rikottaisiin tätä lakia taikka sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä.

Vankeuslain 17 luvun 1 §:n mukaan vankilaan ei saa päästää ketään ilman asianmukaista lupaa tai syytä. Vankilaan pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa päällysvaatteiden ja mukana tuotujen tavaroiden jättäminen vankilassa säilytettäväksi vankilan määräämällä tavalla. Myös henkilöllisyyden todistaminen voidaan asettaa vankilaan pääsyn ja vankilan alueella liikkumi-

sen ehdoksi. Alueella liikkuvalla voidaan asettaa muitakin järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia ehtoja. Pykälän 3 momentin mukaan pääsy vankilaan voidaan evätä tai oleskelu vankilan alueella kieltää siltä, joka ei noudata hänelle 2 momentin nojalla annettua määräystä tai asetettua ehtoa taikka joka kieltäytyy 2 §:ssä tarkoitetusta turvatarkastuksesta. Vankilaan ei saa myöskään päästää ketään, joka päihtymyksen, uhkaavan käytöksen tai muun vastaavan syyn vuoksi saattaa vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta. Tapaajan pääsyn epäämisestä noudatetaan lisäksi, mitä 13 luvun 4 §:ssä säädetään.

Säännöstä koskevan hallituksen esityksen HE 263/2004 yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 198-) todetaan muun muassa seuraavaa:

Ehdotetun lain 17 lukuun ehdotetaan koottavaksi säännökset sellaisesta vankilassa tai sen alueella suoritettavasta valvonnasta ja sellaisista tarkastuksista, jotka kohdistuvat muuhun henkilöön kuin vankiin. Vaikka säännösten pääasiallinen soveltamisala olisi suljetuissa vankiloissa, niitä voitaisiin soveltaa myös avolaitoksissa.

1 §. Pääsy vankilaan. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi niistä edellytyksistä, joita vankilaan pääsulle voidaan asettaa. Ehdotettu pykälä koskisi kaikkia vankilan alueelle saapuvia tai siellä olevia henkilöitä paitsi vankeja. Tällaisia voivat olla laitoksessa vierailevat henkilöt, tavarantoimittajat ja muut ulkopuoliset henkilöt, jotka saapuvat vankilaan tai oleskelevat sen alueella. Pykälän 1 ja 2 momentti koskisi myös vangin tapaajia. Vankien ottamisesta vankilaan säädettäisiin 4 luvussa.

Säännöksen 1 momentin mukaan vankilaan pääsyn edellytyksenä olisi asianmukainen syy tai lupa. Säännös vastaa asialliselta sisällöltään nykyistä vankeinhoitoasetuksen 50 §:n säännöstä. Luvalla tarkoitettaisiin kertaluontoisesti myönnettyä kulkulupaa, jonka normaalitilanteessa antaa vankilan portilla valvova Vankeinhoitolaitoksen virkamies. Lupa voisi olla myös pidemmäksi ajaksi myönnetty lupa asioida vankilassa. Tällaisia lupia on myönnetty esimerkiksi vankilavierailijoille tietyksi ajaksi.

Pykälän 2 momentissa säänneltäisiin niistä lisäehdoista, joita vankilaan pääsulle voitaisiin asettaa. Säännös vastaisi vankeinhoitoasetuksen 50 §:n 1 momentin viimeistä virkettä ja 50

§:n 2 momenttia. Edellytykseksi voitaisiin asettaa henkilöllisyyden todistaminen ja mukana tuotujen tavaroiden jättäminen säilytettäväksi laitoksen määräämällä tavalla. Useissa laitoksissa tavaroiden säilyttämistä varten on lukittavat säilytyskaapit.

Muilla ehdoilla tarkoitetaan esimerkiksi henkilölle asetettua velvollisuutta liikkua vain laitoksen tietyllä alueella tai olla kuvaamatta vankilan tiloja tai turvalaitteita.

Säännöksen 3 momentti koskisi niitä tilanteita, joilla vankilaan pääsy voitaisiin kertaluontoisesti kokonaan evätä. Pääsy voitaisiin evätä, jos henkilöllä ei ole asianmukaista syytä tai lupaa tulla vankilaan, hän päihtymyksen tai muun syyn vuoksi vaarantaa turvallisuutta, ei pysty todistamaan henkilöllisyyttään tai ei suostu jättämään mukanaan tuomiaan tavaroita vankilassa säilytettäväksi.

Koska vangin yhteyksien säilyminen omaisiin ja muihin läheisiin sekä oikeus tavata heitä rangaistusajana on vangille hyvin tärkeää, tapaajan pääsyn epäämisestä säädettäisiin erityissäännöksellä 13 luvussa. Tapaajan pääsyn epääminen poikkeaisi muista epäämistilanteista sikäli, että tapaaminen voitaisiin järjestää epäämisen si-

jasta erityisen valvotuissa olosuhteissa. Näin voitaisiin menetellä esimerkiksi silloin, kun tapaa ei voi todistaa henkilöllisyyttä. Tästä ehdotetaan otettavaksi viittaus-säännös 3 momenttiin. Tapaaajalle määrättävästä tapaamiskiellosta säädettäisiin niin ikään ehdotuksen 13 luvussa.

Vankilassa noudatettavat erityiset turvallisuusvaatimukset aiheuttavat, ettei päihtynyttä tai muutoin laitoksen järjestystä tai turvallisuutta vaarantavaa henkilöä tule päästää vankilaan. Esimerkiksi uhkaavasti käyttäytyvää henkilöä ei saa päästää vankilaan. Asiaa koskeva vankeinhoitoasetuksen 50 §:n 3 momentin säännös ehdotetaan nostettavaksi lain tasolle.

3.2

Johtajan selvitys

Vankilan johtaja totesi selvityksessään, että vankilaan ei päästetä jengilivejä tai -tunnuksia käyttäviä henkilöitä. Johtajan mukaan kyseiset vaatekappaleet ovat statussymboleja eli tunnuksia rikollisjärjestöön kuulumisesta. Vankeinhoidon tavoitteena on johtajan mukaan edistää rikoksetonta elämäntapaa ja edesauttaa vankien selviytymistä yhteiskunnassa. Järjestäytyneeseen rikollisjärjestöön kuulumisen jo sinällään aiheuttaa turvallisuusuhkia vankilassa.

3.3

Kannanotto

Kuten kirjoituksessa viitattiin, apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio on katsonut, että vankilassa voitiin kieltää vangin tapaaajilta jengitunnusten käyttö vankilan yleisissä tapaamistiloissa. Kielon hyväksyttävyyttä perustui yleisissä tapaamistiloissa jengitunnusten aiheuttamaan vankilaturvallisuuden vaarantumiseen päätöksestä lähemmin ilmenevästi. Ratkaisussaan Rautio totesi seuraavan:

Asiaa kokonaisuudessaan arvioidessani päädyn edellä esittämäni perusteella siihen, että käsitykseni mukaan vankilaviranomaiset ovat voineet harkintavaltansa puitteisissa päätyä kieltämään jengitunnusten käytön kyseisten tapaamisten yhteydessä. Kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, että nähdäkseni kieltoa voidaan perustella nimenomaan kerrotuissa yleisissä tapaamistilaisuuksissa. Vangin tapaaaminen voidaan lain mukaan (mikäli siihen on mahdollisuuksia esimerkiksi henkilöstöjärjestelyin tai muutoin) järjestää myös siten valvotusti ja muista tapaaajista erillään, että siitä ei aiheudu vaaraa laitosturvallisuudelle. Tällaisessa yksityisemmässä, mutta valvotussa tapaamisessa ei jengitunnusten käyttämisestä nähdäkseni ainakaan yleensä aiheudu sellaista turvallisuuden uhkaa, että tunnusten käyttökiellolle olisi riittävästi perusteita. Tällaisen vaihtoehdon tarjoaminen myös vähentäisi pukeutumisrajoituksen merkitystä perusoikeusnäkökulmasta.

Kun kyseinen kieltäminen kuitenkin sisältää jonkinasteisen perusoikeuden rajoituksen, olisi sen perusteista syytä säätää riittävän selkeästi lailla. Selvityksen mukaan valmisteilla olevaan vankeuslakiin ollaan sisällyttämässä asiasisällöltään vankeinhoitoasetuksen 50 §:ää vastaava säännös. Lain säätämisen yhteydessä tulisi huolehtia siitä, että nyt puheena olevan kaltainen kieltomahdollisuus ilmenee siitä riittävän selvästi, mikäli sellainen mahdollisuus halutaan lakiin sisällyttää. Asia ei anna minulle tältä

osin aihetta muihin toimenpiteisiin kuin, että lähetän jäljennöksen päätöksestäni oikeusministeriölle tiedoksi.

Edeltäjäni ratkaisun jälkeen asiaa koskeva lainsäädäntö on muuttunut, joten kysymystä on arvioitava vankeuslain säännösten valossa.

Vankeuslain 7 luvun 2 §:n mukaan suljetussa vankilassa vangit saavat käyttää omia vaatteitaan. Omien vaatteiden käyttöä voidaan rajoittaa vankilan järjestyksen tai valvonnan taikka työturvallisuuden vaatimasta syystä. Säännöstä koskevan hallituksen esityksen perusteluissa (HE 263/2004, s. 159) todetaan, että vankilan järjestyksen vuoksi voitaisiin kieltää rikollisten järjestöjen ja ryhmien, kuten moottoripyöräjengien tunnusvaatetuksen käyttö. Nämä aiheuttavat kilpailevissa ryhmissä konflikteja ja muut vangit voivat kokea tällaisen vaatetuksen uhkavana.

Perustelut ovat siten pääosin samanlaiset kuin aikaisemman lainsäädännön aikaan annetussa vastauksessa on todettu. Asiasta oli tuolloin määrätty vain hallintoviranomaisen määräyksessä. Vankilan järjestys on melko avoin ilmaisu ja näyttäisi sinänsä jättävän suhteellisen laajan harkintavallan vankilan johtajalle. Omien vaatteiden käyttö on suljetussakin vankilassa asetettu lähtökohdaksi. Olenkin katsonut sen rajoittavan johtajan harkintavaltaa vangin omien vaatteiden käytön osalta. Vaikka jengitunnusten kiellosta ei ole edelleenkään säädetty nimenomaisesti laissa, voidaan sille katsoa olevan nykyisin vahvemmat perusteet kuin aikaisemmin.

Mitä tulee tapaajiin, totean ensinnäkin, että olen tätä asiaa arvioinut lähinnä vankilaan pääsyn näkökulmasta. Johtajan vastauksessa ei ole otettu kantaa tai ainakaan lopullisesti puututtu vangin tapaamisoikeuteen. Ratkaisulla on kuitenkin välillisesti merkitystä myös vangin tapaamiseen, mikäli tapaaja ei suostu noudattamaan johtajan järjestyksen vuoksi vankilaan päättämistä koskevaa ehtoa.

Vaatetukseen puuttumisella rajoitetaan henkilön perustuslaissa turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen sisältyvää tahdonvapautta ja itsemääräämisoikeutta, toisin sanoa oikeutta ilmaista itseään pukeutumalla ryhmään kuulumista osoittaviin vaatteisiin. Jengitunnukset eivät kuitenkaan kuulu rajoituksen kohteena olevien perusoikeuksien ydinalueeseen, vaikka ne käyttäjän näkökulmasta ehkä ovatkin oleellisia näiden vapausoikeuksien käyttämiselle. Rajoituksen merkitystä arvioitaessa voidaan nähdäkseni antaa merkitystä sille, minkälaisesta tunnusvaatetuksesta on kysymys. Tältä osin viitataan hallituksen esityksen perusteluissa todettuun.

Apulaisoikeusasiamies Raution päätöksen jälkeen lainsäädäntö on siten muuttunut paitsi vangin vaatusta koskevien rajoitusedellytysten osalta, myös vankilaan pääsyn edellytysten osalta. Vankeuslain 17 luvun 1 §:n säännös on suhteellisen avoin. Se antaa vankilalle melko laajan harkintavallan vankilaan pääsyä ja siellä liikkumista koskevien edellytysten asettamisen arvioinnissa. Kiellon oikeutusta arvioitaessa merkitystä voidaan antaa sille, että lainsäätäjä on suhtautunut "rikollisten järjestöjen ja ryhmien, kuten moottoripyöräjengien tunnusvaatetuksen" käyttöön vankilassa kielteisesti.

Vankeuslain 7 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan vangin omien vaatteiden käyttöä voidaan rajoittaa "vankilan järjestyksen tai valvonnan" vaatimasta syystä. Lainkohdan perustelujen mukaan tällä perusteella voidaan kieltää jengiliivien käyttö vangeilta.

Muille vankilan alueella liikkuville voidaan vankeuslain 17 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan asettaa "järjestyksen ja turvallisuuden" ylläpitämiseksi tarpeellisia ehtoja. Tämän ilmaisun voi-

daan perustellusti katsoa sisältävän vastaavan mahdollisuuden jengiliivien käytön kieltämiseen muilta vankilan alueella liikkuvilta. Tämän voidaan katsoa koskevan myös tapaaajia ja riippumatta siitä, missä vankilan alueella he liikkuvat. Lainkohdan 3 momentin mukaan siltä, joka ei noudata asetettua ehtoa, voidaan evätä pääsy vankilaan.

Edellä todetun perusteella katson, ettei Riihimäen vankilan johtajan Teille antama vastaus anna minulle aihetta enempisiin toimenpiteisiin.

